

ВОСПИТНО – ОБРАЗОВНИТЕ ПОЛИТИКИ ВО УСЛОВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ОСТВАРУВАЊЕ НА ВОСПИТНАТА УЛОГА НА НАСТАВНИКОТ

Катерина Митевска Петрушева

Универзитет за туризам и менаџмент – Скопје,
Република Македонија
k.mitevaska@utms.edu.mk

УДК: 37.014-027.511

Апстракт

Предметот на интерес во овој труд е насочен кон истражување на прашањето како промените во воспитно-образовните политики и актуелните реформи, кои се вршат под влијание на процесот на глобализација и неговото влијание во воспитно-образовната сфера, се рефлектираат врз остварувањето на воспитната компонента, набљудувано низ призмата на воспитната улога на наставникот.

Едно од обележјата на современото глобално општество е енорниот напредок на науката, кој набљудувано од аспект на воспитно-образовниот процес ја наметнува потребата од постојано стекнување нови знаења, како услов за опстанок и функционирање во современиот свет.

Следствено на ова, во следење на резултатите постигнати низ воспитно-образовниот процес, акцентот првенствено се става на мерливост на знаењата и стекнатите компетенции. Сепак, во вакви услови не треба да се занемари и вредносната категорија на знаењата, односно колку тие придонесуваат кон градење на личноста, нејзиниот идентитет и оспособување за зачувување и унапредување на општоцивилизацииските вредности, како цели кои треба да се остварат преку воспитната работа на наставникот.

На примерок од 129 наставници од средните училишта во Скопје, реализирано е истражување кое имаше за цел да утврди колку наставниците, во услови на постојани промени посветуваат внимание на остварување на воспитната улога, како и дали и на кој начин се следи и вреднува овој аспект од нивната работа. За испитување на поставените цели на истражувањето се применети инструментите анкетен прашалник и протокол за анализа на содржини.

Добиените сознанија покажуваат дека недоволно се обрнува внимание на воспитната проблематика како резултат на сè почестото истакнување и придавање важност на некои други аспекти во работата на наставникот.

Клучни зборови: *наставник, воспитна улога, знаења, мерливост, воспитување.*

Вовед

Глобализацијата и нејзините импликации во контекст на мерливост на постигнатите резултати

Глобализацијата како процес во најшироки рамки, се одразува врз сите сфери на општествено живеење и делување. Во услови на глобализација, за да може организациите да опстанат и да бидат конкурентни на пазарот, неопходен услов е поседувањето квалитет. Квалитетот во денешни услови претставува императив кој ги издвојува успешните единки од останатите, без оглед дали се работи за организации, компании или пак држави.

Објективното утврдување на постоењето квалитет, како начин на вреднување, но и показател за споредување во однос на останатите субјекти е преку квантификација на постигнатите резултати, која овозможува утврдување на степенот на квалитет на производот или вредноста која се создава.

Пренесено во образовен контекст, од аспект на фактот дека образованието во една држава претставува еден од клучните фактори кој ја условува и детерминира успешноста на државата во останатите општествено-економски, политички, културни и социјални прилики во свои рамки, но и пошироко глобално, станува јасно дека квалитетот во образованието претставува прашање од суштинска важност за секоја држава. Барањата за квалитет сфатени во пошироки рамки, во контекст на образованието се рефлектираат како барања за квалитет на постигнатите резултати, како и на успешност на воспитно-образовниот процес во целина. Во овој контекст, денес се почесто се зборува за систем за обезбедување квалитет во образованието кој подразбира „постоење на сеопфатна институционална рамка преку која владите можат да се осигураат дека во училиштата се одвива процес на учење“ (Мицкова-Ралева, 2013: 1).

Во оваа насока, едно од особено актуелните прашања во изминатиот период, но кое продолжува да биде подеднакво актуелно и денес е тенденцијата на мерење и квантификација на постигнатите резултати. Ова стана и еден вид на тренд кој се отсликува во пренагласеното настојување за мерење на сите постигнати резултати или насоченост исклучиво кон бројот и формата како показатели за квалитетот, каде притоа се занемарува суштината и вистинската вредност на вкупните резултати од воспитно-образовниот процес. Во овој контекст, првенствено мислиме на состојбата на преголемо нагласување на потребата и важноста од тестирање и постигнување високи резултати на тестовите, како критериум за споредливост на знаењата, а со тоа и на успешноста на образовните системи помеѓу земјите. Оваа појава која е толку многу нагласена, предизвика во извесен степен да дојде до занемарување и изоставување на вистинската вредност на знаењето, поточно колку знаењето го менува ученикот, неговата личност и колку придонесува кон негов напредок и развој во квалитативна смисла.

Денес сме сведоци дека, како резултат на притисокот на секое знаење да му се даде бројка, оценка со која ќе се вреднува, како речиси и сосема да се занемари самиот квалитет и суштина, за сметка на формата и квантитетот.

Од друга страна пак, мерењето и вреднувањето на постигнатите воспитни резултати со себе носи низа на методолошки потешкотии (потребен е подолг временски период за да се согледаат ефектите од воспитната работа, неможност квантитативно да се измерат резултатите кои се однесуваат на особините на личноста на ученикот и сл.). Сепак, ако нешто може да постигнеме како резултат на работата и вложениот труд, тогаш може да го измериме и учиниот.

Барањата поврзани со мерење на квалитетот во образованието, а кои се наметнати како резултат на делувањето на пошироки глобални фактори, неминовно се одразуваат врз работата на наставникот. Притиснати од барањата да постигнат што повисоки резултати на тестирањата, наставниците се поставени во ситуација да се трудат и тежнеат кон повисок скор, наместо кон повисок квалитет.

Одовде, знаењата како мерлива категорија се избираат за повисокото место на пиедесталот пред воспитните резултати, кои како да ја изгубија својата важност и вредност.

Несомнено е дека, од аспект на секој наставник и нивната реализација е потребна и важна, но кога ќе се земе во предвид дека целокупната работа на наставникот се вреднува првенствено преку објективно мерливите показатели, т.е. знаењата и постигнатите резултати на учениците на тестирањата, иако сосема неоправдано сепак, станува јасно зошто воспитната работа и резултатите од неа се ставени во втор план.

Истражување

Поаѓајќи од постоечката состојба и од неа произлезените прашања, спроведено е истражување кое имаше за цел да се испита колку наставниците, работејќи во гореспоменатите прилики, обрнуваат внимание на реализацијата на воспитната работа и на остварување на својата воспитна улога.

Истражувањето е спроведено на примерок од 129 испитаници, наставници во средните училишта во Скопје. Применети се техниките на анкетирање, скалирање и анализа на содржини и соодветни инструменти: анкетен прашалник (составен од прашања од отворен и затворен тип и скала од Ликертов тип) и протокол за анализа на содржини.

На прашањето дали наставниците посветуваат доволно внимание на остварувањето на воспитната работа преку наставните, воннаставните и вонучилишните активности, мнозинството испитаници се изјасниле позитивно, но сепак над 60% од нив сметаат дека тоа не е доволно. (Табела 1)

Табела 1. Ставови на наставниците за реализација на воспитната работа

Сметам дека на воспитната работа во рамки на наставните, воннаставните и вонучилишните активности:			
а	Се обрнува доволно внимание	40	31.00%
б	Се обрнува внимание, но не доволно	78	60.50%
в	Не се обрнува внимание	11	8.50%
	Вкупно	129	100.00%

Во однос на воспитните наспроти образовните задачи, добиените резултати покажуваат дека иако најголем дел од испитаниците (95%) се согласуваат и потполно се согласуваат дека остварувањето на воспитните е подеднакво важно како и остварувањето на образовните задачи (Табела 2), сепак поголема важност придаваат на остварувањето на образовните задачи и сметаат дека пренесувањето знаења е приоритет во работата на наставникот (Табела 3). Овие резултати ни покажуваат дека наставниците се повеќе насочени кон остварување на образовната компонента.

Табела 2. Реализација на воспитни наспроти образовни задачи

Реализацијата на воспитните задачи претставува подеднакво важна обврска на наставникот како и реализацијата на образовните задачи			
1	Воопшто не се согласувам	/	0.00%
2	Не се согласувам	6	4.60%
3	Се согласувам	57	44.20%
4	Потполно се согласувам	66	51.20%
	Вкупно	129	100.00%

Табела 3. Приоритет во работата на наставникот

Пренесувањето на знаења претставува приоритет во работата на наставникот			
1	Воопшто не се согласувам	1	0.70%
2	Не се согласувам	7	5.40%
3	Се согласувам	55	42.60%
4	Потполно се согласувам	66	51.30%
Вкупно		129	100.00%

Бидејќи работата на наставникот е комплексна и опфаќа остварување на повеќе различни аспекти, на испитаниците им беше поставено и прашање од отворен тип преку кое се испитуваа нивните ставови во однос на што наставникот треба да посветува најмногу внимание во својата работа. На добиените одговори беше извршена соодветна квалитативна и квантитативна анализа преку која од добиените одговори се издвоија во следните категории, како аспекти во работата на наставникот: реализација на образовната компонента, реализација на воспитната компонента, квалитети на личноста на наставникот и воспоставување правилен и квалитетен однос на релација наставник-ученик. Од наведените, најчесто посочувана како најзначајна е реализацијата на образовната компонента (35%), додека значително помал број на испитаници (14%) го издвоиле остварувањето на воспитната компонента. (График 1). Со овие резултати всушност се потврдија и претходно наведените сознанија.

График 1. Аспекти во работата на успешниот наставник

Во контекст на остварување на воспитната работа на наставникот, важен аспект е и вреднувањето на постигнатите резултати, каде влијание имаат и одредени аспекти кои се поврзани и се резултат на воспитното делување на наставникот. Овде првенствено се мисли на однесувањето на учениците преку кое се манифестираат некои нивни лични карактеристики, како што се трудољубивост, мрзеливост и сл. Добиените одговори покажуваат дека околу 80% од испитаните наставници се изјасниле позитивно, односно дека истите имаат влијание дека во формирањето на оценката на учениците. (График 2) Сепак, овие одговори се во контрадикторност со резултатите на следното прашање (График 3), кои покажаа дека сепак, оценката како воспитно средство, односно како

„педагошки поттик“ или „педагошка мерка/казна“ најчесто се користи ретко или никогаш (околу 70%)

График 2. Оценување

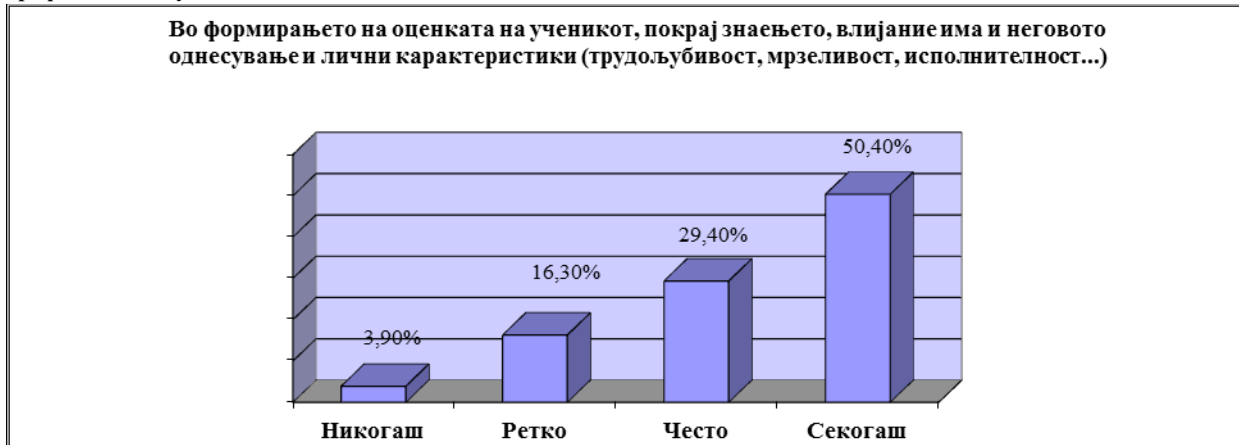
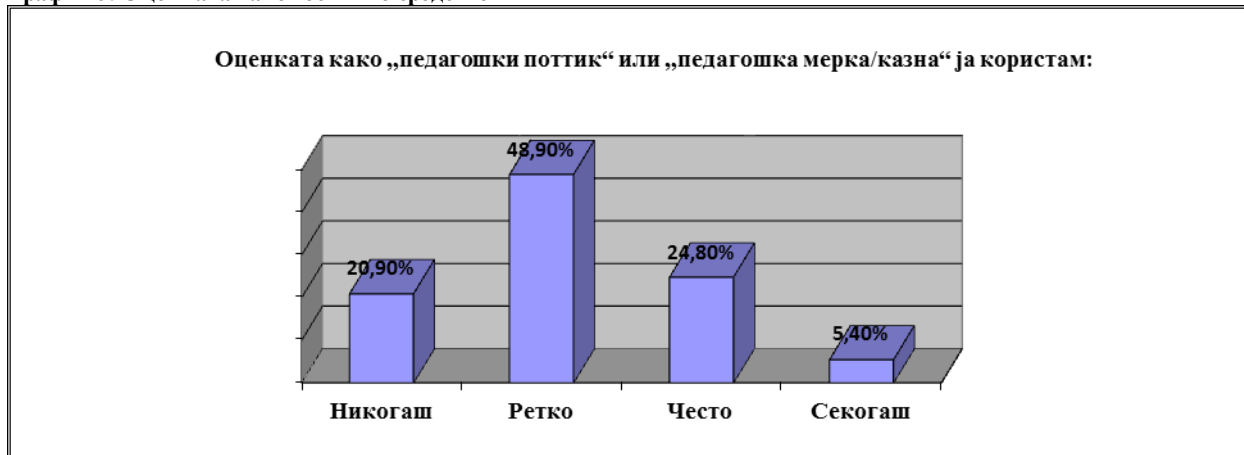

График 3. Оценката како воспитно средство

Вреднување на воспитната работа на наставниците

Еден од факторите кои директно влијаат врз квалитетот на остварувањето на воспитната работа, е начинот на кој се вреднуваат постигнатите резултати. За таа цел беше извршена анализа на документацијата со која се одредува и пропишува начинот на вреднување на работата на наставниците.

Ова прашање се уредува преку повеќе документи, првенствено преку Индикаторите за квалитет на работата на училиштата, Упатство за вреднување на исполнувањето на работните должности на наставниците и стручните соработници во основното и средното образование, Формулар за следење на час и Правилникот за работата на просветната инспекција.

Во Индикаторите за квалитет се утврдени подрачја во кои се следи и вреднува работата на наставниците, а врз основа на утврдени индикатори, со цел да се утврди во колкав степен тие се задоволени. За потребите на овој труд беше извршена детална

анализа на индикаторите која покажа дека во утврдените подрачја се опфатени повеќе аспекти на воспитната работа, кои првенствено се однесуваат на интеракцијата и односот кој се воспоставува помеѓу наставникот и учениците, поддршка на учениците во процесот на формирање и развој, училишната клима, однесување на учениците, нивна партиципација во процесот на донесување одлуки и сл.

Сепак, анализата на целата документација покажа дека главно воспитните аспекти во работата на наставниците се следат, но не се вреднуваат, како што тоа се прави, на пример за реализацијата на образовните задачи. Овој процес примарно е насочен кон дијагностицирање, утврдување на евентуални недостатоци и нудење насоки и решенија на наставниците за нивно надминување.

Заклучокот кој произлезе е дека иако вреднувањето на реализацијата на воспитната работа на наставниците е застапено, сепак сè уште не е доволно јасно утврдено и разработено, од што произлегува констатацијата дека концептот на вреднување на реализацијата на воспитната работа на наставниците е недоволно осмислен. (Митевска, Петрушева 2015: 363)

Заклучок

Сите добиени сознанија не упатуваат на заклучокот дека, имајќи ја во предвид важноста на остварувањето на воспитната работа и воспитно делување врз развојот на учениците, наставниците посветуваат внимание на нејзина реализација, меѓутоа, како што се покажа сепак, приоритетно место се дава на остварувањето на образовните, во однос на воспитните задачи. Исто така, овој аспект во работата се следи и следењето има примарно корективна функција, поточно е во насока на посочување и отстранување на евентуалните недостатоци, но главо, првенствено се вреднува остварувањето на образовната компонента.

Причините за ваквата состојба може да ги бараме во пошироки рамки, најпрво во постоечките образовни политики на ниво на државата, каде најголемо значење се придава на квантитативна мерливост на знаењата, која се врши преку мноштво на тестови со кои се овозможува квантификација на резултатите, односно јасно се утврдува степенот на постигнатите знаења. Вреднувањето пак, на воспитните аспекти во работата на наставникот само по себе претставува комплексно прашање, првенствено од методолошки аспект имајќи во предвид дека е потребен подолг временски период за да се согледаат постигнатите резултати, но секако дека и како едно прашање кое останува како тема за проучување е и тешкотијата за мерење на резултатите според јасно утврдени критериуми, притоа овде мислејќи на комплексноста и чувствителноста на оваа проблематика.

Како што претходно веќе беше посочено, ваквата состојба во извесен степен е наметната и е резултат на пошироките општествено-економски влијанија, кои се предизвикани и условени од процесот на глобализација и неговото влијание врз образовните политики во земјите.

Сепак, без разлика на комплексноста, останува неоспорно дека остварувањето на воспитната улога на наставникот и неговото воспитно делување врз изградување на личноста на ученикот има подеднакво важно значење како и пренесувањето знаења, бидејќи последиците кои може да произлезат од нејзино евентуално занемарување ќе имаат исто така, големи негативни последици во широки, глобални размери, овде

првенствено мислејќи на занемарување на вистинската улога која ја има образованието во хуманизирање на човекот и неговото општество, а во насока на остварување на најголемите општочовечки вредности и добродетели.

Не треба да се занемари и вредносната категорија на знаењата, односно колку тие придонесуваат кон градење на личноста, нејзиниот идентитет и оспособување за зачувување и унапредување на општоцивилизациските вредности, како цели кои треба да се остварат преку воспитната работа на наставникот.

Литература

1. Индикатори за квалитетот на работата на училиштата, Министерство за образование и наука на Република Македонија, Државен просветен инспекторат, 2009 и 2011.
2. Миноски, Ј., & Ѓорѓиевска, Г. (1997). Следење и анализирање на наставата, Дидактички прирачник.
3. Митевска, Петрушева, К. (2015). Иницијалното образование на наставниците во функција на воспитната работаво училиштето. Докторска дисертација. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. Скопје: Филозофски факултет, Институт за Педагогија.
4. Мицкова – Ралева, А. (2013). Квалитет на системот за обезбедување квалитет во основното образование. <http://crpm.org.mk/wp-content/uploads/2013/03/policy-brief-sistem-za-kvalitet-mk.pdf>
5. Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015 со придружни програмски документи, Министерство за образование и наука на Република Македонија.
6. Самоловчев, Б., (1984). Теоретските и методичките основи на воспитната работа. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“.
7. Стратегија за стручно образование и обука во контекст на доживотното учење, 2013 – 2020, Нацрт- документ на Министерството за образование и наука, Не-едитиран, 9 јануари 2013 година, Скопје, 2013 <http://mon.gov.mk/images/pdf/>
8. Закон за просветната инспекција. Службен весник на Р. Македонија бр.52 од 04.07.2005 год. Кочани: Матична библиотека.